

The Approach of Criminal Proceeding Systems of Iran, France and United States to Contradiction Principle in Police Custody Stage

Mohamad Masoud Molazemian¹

Abbas Sheikholeslami^{2*}

Mohamad Ashouri³

Majid Shaygan Fard⁴

Abstract

The Contradiction Principle is one of the strategic principles stipulated in the introductory article of the French Code of Criminal Procedure and U.S. Judicial Procedure but not specified in the Iranian Code of Criminal Procedure, though implied from Article 6 of the said code of procedure. According to this principle, all the evidence and results of the investigations must be communicated to and freely discussed with the accused in the criminal proceedings. At the police custody stage, suspects are more likely to be deprived of their rights and freedoms due to police intervention. The institutionalization of this stage in the Iranian, French, and U.S. legal systems, the manifestations of the Contradiction Principle, including the defendant's right for awareness of accusation and defense rights, the right to have a translator, the right to silence, the right to counsel, the right to health and the right to be heard have been considered and examined from the perspective of both Roman-Germanic and Common Law systems. There are important ambiguities and challenges for the fulfillment of the Contradiction Principle in the Iranian criminal proceeding system, which can be resolved through the use of the experiences of French and American legal systems. Although the amendments of the 1392 law led to a move towards the relative observance of the Contradiction Principle and the acceptance of its manifestations, the Iranian criminal proceeding system is still distant from the more favorable in this regard.

1- phd Student of Criminal law and Criminology, ,Department of Low., Mashhad Branch,, Islamic Azad University, Mashhad , Iran.

*2- Associate Professor, Department of Law, Mashhad Branch,, Islamic azad University Mashhad, Iran, (Corresponding Author: sheikholeslami@mshdiau.ac.ir)

3- Professor, Law Department,, Science and Research Branch, Islamic Azad University, ,Tehran. Iran.

4- Assistant professor, Department of LAw, Mashhad Branch, Islamic Azad University , Mashhad, Iran.

Keywords: *Contradiction Principle, Arrest, Right to awareness, Right to counsel, Right to be heard, Right to silence.*

1. Introduction

The Code of Criminal Procedure has established strategic principles that guarantee justice. Further, concerning the natural value of these principles, the legislator is prohibited from ratifying rules contradicting these principles. One of the principles of Criminal Procedure that is crucially important in ensuring justice and warranting equality of the parties is the contradiction principle. This principle was enshrined in Articles 5 and 6 the Code of criminal Procedure.

The discovery of a crime and the custody by judicial surveillance are crucial steps in the criminal process. Under surveillance is an important stage since the suspect who is under the protection of the principle of acquittal and placed in police custody contrary to the principle of freedom, is subject to infringement of their legal rights and violation of the strategic principles of the Code of Criminal Procedure, particularly the contradiction principle.

An investigation into the Iranian Criminal Procedure, which is influenced by the mixed procedure system and possesses the characteristics of an inquisitorial system during the preliminary research phase, suggests gradual legislative developments toward the adversarial system and the transformation of the preliminary research phase into contradiction principle. The criminal procedures of France and the United States can serve as appropriate examples for comparison.

2. Methodology

This research is a descriptive-analytical study. As a non-experimental study, it builds on reasoning and analyzing the rules and judicial proceedings in the criminal procedure system of the countries under study.

3. Results and Discussion

The contradiction principle is one of the crucial components of a fair trial. The contradiction principle is authorization granted to the parties to inform all documents and reasons for the lawsuit that might affect the final decision of the judicial authority and enable them to challenge them freely. The French Code of Criminal Procedure recognizes the contradiction principle in Preliminary Article. The United States criminal procedure has emphasized the practice of contradiction principle and identified the manifestations of this principle in the proceedings of the criminal procedures.

Custody is a stage in which the police detain the suspect. It is an authorization granted to the officers to keep a suspect in police custody for a specific period under special conditions. In France, custody is accepted under special

conditions. The term custody is not used in the United States; rather, it is referred to as police arrest. In case a police officer has justifiable reasons to arrest a suspect, they can act without a judicial warrant.

In order to observe the rights of the suspect in the custody stage, the contradiction principle proposes instances such as the right to be informed of the subject of the charges and the right to defend, the right to have a translator, the right to attorney counsel, the right to silence, and the right to be heard by the judicial authority.

The suspect's right to be informed comprises two parts: to be informed of the rights to defend and to be informed of the subject and evidence related to the charges. The officers shall inform the suspects of their rights to defend. In addition, they shall inform the suspect of the subject and evidence concerning the charges in a written notice. In French Law, the right to be informed comprises the nature of the crime, location, length of custody, and possible extensions, which are not subject to any exception. In the United States, when an suspect is arrested, the police should read the Miranda Rights to the suspect.

The right to counsel of an attorney is more crucial in the custody than in any other stage. The presence of an attorney can provide the minimum guarantee to practice the adversarial principle since the other party is the prosecutor enjoying every facility. The active role of the attorney and the necessity of having access to the lawsuit should be guaranteed.

One of the manifestations of the contradiction principle is the suspect's right to silence regarding the questions asked by the officers. In case of assuming that the suspect is not guilty, they shall not be required to provide any reasons to prove it. It is the individual claiming that a crime has been committed that should prove their claims via legal methods, and the suspect can have the right to silence.

4. Conclusion

1. The custody in Iran and France, or arrest in United States, is crucially important as one of the significant stages of the criminal procedure. Establishing supervisory institutions and transparent rules hinder the violation of the rights of the suspects at this stage. In France that differentiates the custody stage regarding the length, conditions, and effects on ordinary and violent and security crimes and terrorism has more desirable conditions. In addition, having predicted a differential criminal procedure, it has suggested various regulations. On account of the lack of a differentiated criminal procedure during the custody, it is necessary to make some modifications to Iranian law.

2. Given the Miranda warnings, it appears that the right to be informed of the subject of the charges and the right to defend as the introduction of the contradiction principle is more adequately recognized in the United States. The

influence of the provisions of the European Convention on Human Rights enables the legal system of France to practice the contradiction principle.

3. The right to counsel of an attorney in custody is recognized in the criminal procedure system of Iran, France, and the United States. With regard to the deferential approach, in France, the meeting with an attorney can be delayed in cases of violent and security crimes and terrorism. In Iranian law, the restriction without reasoning of Note Article 48 affects the right to choose an attorney and violates the contradiction principle.

4. The right to silence in custody has not been predicted in Iranian law explicitly and can be extended to this stage by virtue of Article 61 of the Code of Criminal Procedure. The law is silent regarding the necessity of informing the right to silence. In light of the strategic principles and Article 6 of the Law, it may be deemed necessary to inform this right. The right to silence and the necessity of informing the suspect of this right by the police in custody is guaranteed emphatically in France and the United States.

5. Selection of References

- Ashouri, Mohamad, (2018) Criminal Procedure, first volume, 6th edition, Tehran: samt publication.[in Persian]
- Del Carmen, Rolando (2008), Criminal Procedure, Law and Practice, 8th Edition, Wadsworth Cengage Learning Publishing.
- Hall, Daniel (2011), Criminal Law and Procedure, Delmar Cengage Learning Publisher, 5th Edition.
- Saghian, Mohamad Mahdi, (2005) Principle Of Equality of Arms in Criminal Procedure (in Iran and France), The Judiciary Law Journal, volume 56-57, p79-110.[in Persian]
- Scheb, John M and John M Scheb II (2012), Criminal Procedure, U.S.A, 7th Edition, Wadsworth Cengage Learning Publishing.
- Ruggeri, Stefano (2017), Audi Alteram Partem in Criminal Proceeding, Toward a Participatory Understanding of Criminal Justice in Europe and Latin America, Springer International Publishing

Citation:

Molazemian, M. Sheikholeslami, A. Ashouri, M. Shaygan Fard, M. (2023), "The Approach of Criminal Proceeding Systems of Iran, France and United States to Contradiction Principle in Police Custody Stage", **Criminal Law Research**, 14(27), pp. 221-248.
DOI: 10.22124/jol.2023.20984.2224

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

صفحات: ۲۴۸-۲۲۱

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۰۸/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۲

نشریه ملی پژوهشنامه حقوق کیفری

سال چهاردهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۲، پیاپی ۲۷

رویکرد نظام‌های دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا به اصل ترافیعی در مرحله تحت نظر

محمد مسعود ملازمیان^۱

عباس شیخ‌الاسلامی^۲

محمد آشوری^۳

مجید شایگان فرد^۴

چکیده

یکی از اصول راهبردی که در فرانسه و آمریکا تصریح و در قانون ایران تصریح نشده، اصل ترافیعی است. اصل ترافیعی به این معنا است که در فرآیند کیفری، ادله و تحقیقات باید به اطلاع متهم رسیده و آزادانه مورد بحث قرار گیرند. در مرحله تحت نظر، امکان به خطر افتادن حقوق مظنون بیشتر است. با نهادینه شدن این مرحله، جلوه‌های اصل ترافیعی، شامل حق بر آگاهی و اطلاع از موضوع اتهام و حقوق دفاعی، داشتن مترجم، حق سکوت، استفاده از معاضدت وکیل و حق بر شنیده شدن مورد توجه قرار گرفته و با توجه به تفاوت نظام‌های رومی ژرمنی و کامن لا از منظر هر دو نظام تحلیل شده است. چالش‌های مهمی جهت تحقق کامل اصل ترافیعی در ایران وجود دارد. هرچند در تحولات قانون ۱۳۹۲ شاهد حرکت به سمت رعایت نسبی اصل ترافیعی و پذیرش جلوه‌هایی از آن هستیم، ولی کماکان با وضعیت مطلوب فاصله دارد.

واژگان کلیدی: اصل ترافیعی، تحت نظر، حق بر آگاهی، حق بر وکیل، حق بر شنیده شدن، حق سکوت.

-
- ۱- دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، گروه حقوق، واحد مشهد
دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
۲- دانشیار، گروه حقوق واحد مشهد دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
(نویسنده مسئول)
۳- استاد، گروه حقوق، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۴- استادیار، گروه حقوق، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

✉ dr.sheikholeslami@gmail.com

مقدمه

هنگامی که سخن از مقررات و حقوق کیفری شکلی به میان می‌آید، بدون تردید قانون آیین دادرسی کیفری و اصول و قواعد راجع به آن، به‌عنوان نماد اصلی این مقررات جلوه‌گر می‌شود. قانون آیین دادرسی کیفری و جهت‌گیری‌های کلی آن، معیاری قابل توجه برای ارزیابی مدل سیاست جنایی دولت و در عین حال شناسایی میزان پای‌بندی به حقوق و آزادی‌های فردی محسوب می‌شود، تا آنجا که از آن به‌عنوان نماد شناخت آزادی‌ها تعبیر می‌شود. ماریو پاگانو، حقوق‌دان ایتالیایی سده هجدهم، در این زمینه می‌گوید هرگاه وارد کشور ناشناخته‌ای شدید و خواستید در مورد آزادی‌های مدنی شهروندان و نحوه حمایت آن توسط حاکمان اطلاعاتی داشته باشید، باید به قانون آیین دادرسی کیفری آن کشور مراجعه کنید. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۴: ۸۸) بنابراین اهمیت آیین دادرسی کیفری از این جهت و همین‌طور از حیث اهداف دوگانه آن، یعنی حفظ حقوق و آزادی‌های اساسی افراد جامعه و اعاده نظم مختل شده در نتیجه ارتکاب جرم (خالقی، ۱۳۹۴: ۲۳) قابل انکار نیست و بی‌جهت نیست که گفته شده، عدالت کیفری را باید در آیین دادرسی کیفری جستجو نمود. (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۵) در تعریف آیین دادرسی کیفری نیز گفته شده که «آیین دادرسی کیفری مجموعه قواعد و مقرراتی است که برای کشف جرم، چگونگی دستیابی و تحقیق از مظنونان و متهمان، اقامه دعوی عمومی، تعیین مراجع مختلف صلاحیت‌دار کیفری، رسیدگی و صدور آراء کیفری و طرق اعتراض به آنها، بایگانی پرونده، انصراف موقت از تعقیب، صلح و سازش از جمله از طریق توسل به میانجی‌گری، بیان اختیارات و وظایف مقامات قضایی و به‌ویژه ضابطان دادگستری در طی فرایند کیفری و اجرای احکام کیفری از یک سو، و حقوق و آزادی‌های مظنونان، متهمان و محکومان و نیز حقوق شکات، بزه‌دیدگان و جامعه از سوی دیگر وضع و تدوین شده است». (همان: ۳۷)

آیین دادرسی کیفری جهت رسیدن به هدف مطلوب خود، اصولی راهبردی و بنیادین را فراروی خود قرار داده است که در واقع تضمین‌کننده تحقق عدالت بوده و تمامی کنشگران عدالت کیفری ملزم به اجرای آنها هستند و با توجه به ارزش طبیعی این اصول، حتی قانون‌گذار هم از تصویب قوانین برخلاف این اصول منع شده است. قانون‌گذاران بطور معمول تمامی این اصول را در مواد قانون آیین دادرسی کیفری تصریح نمی‌کنند، اما در مواد مختلف این قانون، بارها شاهد مقرراتی هستیم که ناظر بر اصول بنیادین آیین دادرسی کیفری هستند و قانون‌گذار ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست. بررسی سیر تحولات تقنینی آیین دادرسی کیفری، بیانگر این است که یکی از نوآوری‌های اساسی در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، اختصاص مواد ۲ تا ۷ قانون به

اصول حاکم بر آیین دادرسی کیفری و در واقع اصول راهبردی و بنیادین آن می‌باشد که البته، برخی از این اصول مورد تصریح قانون‌گذار قرار گرفته است.

یکی از اصول مهم و راهبردی آیین دادرسی کیفری که نقش کلیدی و اساسی در تحقق عدالت و تضمین برابری طرفین یک دعوی کیفری دارد، «اصل توافعی» است^۱ که به طور صریح در قانون ایران مورد توجه و اشاره قرار نگرفته است، ولی مفاد مواد ۵ و ۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مفهوم این اصل را به ذهن متبادر می‌سازد و مواد بعدی قانون نیز مقرراتی در ارتباط با این اصل دارند.

مرحله کشف جرم و به تبع آن تحت نظر قرار دادن مظنون به ارتکاب جرم توسط ضابطان قضایی یکی از مراحل مهم و سرنوشت ساز در فرایند کیفری است. اهمیت تحت نظر به این جهت خواهد بود که مظنون به ارتکاب جرم که در پناه اصل برائت به سر می‌برد و در تعارض با اصل آزادی، در بازداشت پلیسی قرار گرفته (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۴) بیش از هر زمانی در معرض نادیده گرفتن حقوق قانونی خود و نقض اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری به خصوص اصل توافعی قرار می‌گیرد. بنابراین توجه به نحوه تحقق اصل توافعی در مرحله تحت نظر و چالش‌های پیش روی آن، می‌تواند یکی از دغدغه‌های مهم نظام دادرسی کیفری باشد.

مطالعه نظام دادرسی کیفری ایران که متأثر از سیستم دادرسی مختلط بوده و به خصوص در مرحله تحقیقات مقدماتی از ویژگی‌های نظام تفتیشی برخوردار است، (آشوری، ۱۳۹۷: ۸۲) نشانگر تحولات تدریجی تقنینی به سمت ویژگی‌های نظام اتهامی و توافعی شدن مرحله تحقیقات مقدماتی است. در این مسیر، یکی از مهم‌ترین رویکردها، توجه به اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری و در بحث ما اصل توافعی در مرحله تحت نظر است تا با نهادینه کردن این موضوع و ایجاد فرهنگ عمل به آن و زیر ساخت‌های لازم، شاهد شکل‌گیری دادرسی منطبق با معیارهای دادرسی عادلانه و منصفانه باشیم.

مطالعه دقیق و مؤثر نهادها و اصول بنیادین آیین دادرسی کیفری در حقوق و رویه قضایی و رسیدن به نتایج مطلوب، با مطالعه تک‌بعدی سیستم داخلی کشور میسر نخواهد بود، بلکه روی آوردن به مطالعه تطبیقی، ضمن استفاده از تجربه‌های موفق دیگر کشورها، اجازه استفاده از نوآوری‌های حقوق و رویه قضایی نظام‌های دادرسی دیگر و اجرای آنها با تغییرات لازم در نظام دادرسی کیفری داخلی را فراهم می‌نماید. (پرادل، ۱۳۹۵: ۵۷۲) با توجه به این مهم که نظام حقوقی و دادرسی کیفری ایران را می‌توان در خانواده رومی - ژرمنی و متأثر از حقوق فرانسه دانست - البته

۱. معادل انگلیسی Contradiction Principle

و معادل فرانسوی Le Principe du Contradictoire

با تغییراتی که به جهت اسلامی بودن نسبت به نظام فوق وجود دارد - شایسته است در این راه از مبانی و تحولات و دستاوردهای این نظام به صورت تطبیقی استفاده گردد و اصل توافقی با تکیه بر مبانی آن در حقوق و رویه قضایی کشور فرانسه و به خصوص متأثر از رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر، مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

جهت محدود نشدن بحث به نظام رومی - ژرمنی و نگاه تطبیقی به خانواده حقوقی مهم دیگر، یعنی نظام کامن لا، در این بین نظام دادرسی کیفری کشور ایالات متحده آمریکا که تحت تأثیر سیستم کامن لا و مرکب از قوانین فدرال و ایالتی است، می‌تواند نمونه خوبی برای تطبیق باشد. باوجود اشتراک زیاد نظام کامن لا انگلستان با نظام کامن لا ایالت متحده، آنچه نظام حقوقی آمریکا را متمایز و منحصر به فرد نموده، تفکیک بین حقوق دولت فدرال و حقوق دولت‌های ایالتی است که سبب ایجاد دو سازمان قضایی موازی در ایالات متحده گردیده و در طی تحولات صورت گرفته نیز، قوانین فدرال نقش راهبر و اساسی را در تشکیل نظام‌های دادرسی به عهده دارند. (Hall, 2009:5) از طرف دیگر، سیستم امریکایی که در گروه حقوقی کشورهای انگلوساکسون قرار می‌گیرد، با اهمیت دادن و گزینش سیستم اتهامی و استفاده از ویژگی‌های آن، می‌تواند نمونه مناسبی جهت مطالعات تطبیقی درخصوص اصل توافقی تلقی شود و با بررسی تحولات قانونی آن تا به امروز و مقایسه این تحولات با نظام دادرسی کیفری ایران که متأثر از سیستم رومی - ژرمنی و همچنین نظام اسلامی بوده است و همین‌طور نظام دادرسی کیفری کشور فرانسه به عنوان نمونه و نماد نظام رومی - ژرمنی، وجوه تمایز و اشتراک آنها روشن شده و پیشنهادهای ضروری و مفید در جهت نزدیک شدن این دو نظام و استفاده از یافته‌های نظام فرانسوی و آمریکایی میسر شود.

از لحاظ پیشینه تحقیق، صرفنظر از کتاب‌های مختلف آیین دادرسی کیفری و یا دادرسی عادلانه که به طور مختصر به اصل توافقی اشاره کرده‌اند، کتاب توافقی شدن آیین دادرسی کیفری (محمدی و بیژنی میرزا، ۱۴۰۰) ضمن بیان مفاهیم و معیارهای توافقی بودن در فصل نخست، به بررسی دادرسی توافقی نسبت به مظنون، متهم و شاکی و شهود در فصل‌های دوم تا چهارم پرداخته و مصادیق سنتی اصل توافقی به طور کلی در فرایند دادرسی کیفری مطالعه شده است.

در پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی با عنوان مطالعه تطبیقی حقوق متهم در مرحله تحقیقات پلیسی (الگوی دادرسی ایران و آمریکا) (سهیل مقدم، ۱۳۹۵)، نگارنده ضمن بیان اهمیت آزادی در نظام‌های حقوقی مورد مطالعه، بازداشت پلیسی را از لحاظ شرایط و حقوق بازداشت شده مطالعه کرده است.

در حوزه مقالات، مقاله‌ای تحت عنوان اصل برابری سلاح‌ها در فرایند کیفری با تأکید بر حقوق فرانسه و ایران (ساقیان، ۱۳۸۵)، ضمن تعریف و تبیین مفهوم اصل برابری سلاح‌ها مصادیق آن مورد مطالعه قرار گرفته است. در مقاله‌ای دیگر (ساقیان، ۱۳۹۳)، به بررسی مواردی که قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ از الگوی دادرسی عادلانه الهام گرفته و استفاده از مطالعات تطبیقی در جهت فاصله گرفتن از ویژگی‌های نظام تفتیشی در مرحله تحقیقات مقدماتی و چالش‌های آن پرداخته شده است.

در حوزه منابع خارجی، پژوهشی در ارتباط با حق بر شنیده شدن در مؤسسه ماکس پلانک صورت پذیرفته است. در این پژوهش که به صورت کتاب به چاپ رسیده (Ruggeri, 2017)، مؤلف به بررسی مبانی قاعده لزوم استماع طرف‌های پرونده کیفری در سیستم دادرسی کیفری کشورهای ایتالیا و برزیل به عنوان نمونه‌هایی از حقوق اروپا و امریکای لاتین پرداخته و تحولات این حق و چگونگی اجرای جلوه‌های آن را مورد تبیین قرار داده است.

در رساله دکتری که در سال ۲۰۱۹ در دانشگاه استراسبورگ دفاع شده است (Dhuart, 2019)، نگارنده با ورود به موضوع اصل ترافی در دادرسی کیفری اطفال، ضمن معرفی این اصل و جایگاه آن، جلوه‌های این اصل را به صورت خاص در خصوص دادرسی کیفری اطفال مورد مطالعه قرار داده است.

در مقاله حاضر ضمن بررسی و تبیین مفهوم اصل ترافی، مفاهیم مشابه اصل ترافی مورد مطالعه قرار می‌گیرد و به بررسی مفهوم و شرایط تحت نظر نیز پرداخته خواهد شد. پس از ذکر این مفاهیم، مصادیق و جلوه‌های اصل ترافی در مرحله تحت نظر با رویکرد تطبیقی در نظام‌های دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا مورد مطالعه قرار خواهند گرفت. سوال اصلی مقاله حاضر این است که جلوه‌های اصل ترافی در مرحله تحت نظر در نظام‌های دادرسی کیفری مورد مطالعه به ویژه ایران، تا چه حدودی رعایت شده و جهت تحقق کامل اصل ترافی در این مرحله، چه تحولات و اصلاحاتی در قوانین و رویه قضایی کشور ما باید صورت پذیرد.

۱. اصل ترافی و مفاهیم مشابه

۱.۱. اصل ترافی

ترافع در لغت به معنای مجادله و مباحثه یا با یکدیگر دعوی داشتن و شکایت نزد قاضی بردن آمده است. (عمید، ۱۳۸۹: ۹۲۸) در مفهوم حقوقی، ترافی بودن را به معنای اطلاع یافتن از ادله و مبادله اسناد و مدارک و دلایل طرف دیگر به منظور بحث و اظهار نظر درباره آنها دانسته‌اند. (آشوری، ۱۳۹۳: ۵۱۴) در آیین دادرسی کیفری، اصل ترافی از اجزای مهم یک دادرسی منصفانه به شمار

می‌آید. ابزار دادرسی منصفانه، همان طور که در آرای دیوان اروپایی حقوق بشر آمده است، از جمله اصل توافقی و اصل تساوی سلاح‌ها محسوب می‌شود. (همان، ۵۱۴)

برای روشن شدن مفهوم اصل توافقی، بایستی به سابقه این اصل در دادرسی کیفری اشاره نمود. اساساً توافقی بودن یکی از ویژگی‌های نظام دادرسی اتهامی است که براساس آن «شاکی باید کلیه ادله موجود علیه متهم را تا جلسه دادرسی ارائه کند و به علت فقدان مرحله بازپرسی یا بازجویی مقدم بر جلسه محاکمه، متهم معمولاً در جلسه رسیدگی از کلیه اتهامات و ادله مثبت آن اطلاع می‌یافت و این ادله آزادانه مورد بحث و گفتگو قرار می‌گرفت و پس از دفاع متهم و پایان یافتن تحقیقات از سوی دادگاه، قاضی که حکم تلقی می‌شد، با در نظر گرفتن ادله طرفین به صدور حکم اقدام می‌کرد». (آشوری، ۵۸:۱۳۹۷) بنابراین خاستگاه اصل توافقی بودن در نظام دادرسی اتهامی است، کما اینکه ویژگی مهم نظام دادرسی تفتیشی که همزمان با سلطه کلیسا در اروپا ایجاد گردید، غیر توافقی بودن تحقیقات بود. تا این زمان دادسرا وجود خارجی در فرایند کیفری نداشت و پس از آن براساس نظام دادرسی مختلط یا فرانسوی، با تفکیک مرحله دادسرا و تحقیقات مقدماتی از مرحله محاکمه و دادرسی، ویژگی‌های نظام تفتیشی در مرحله دادسرا و ویژگی‌های نظام اتهامی در مرحله دادرسی و دادگاه تبلور یافت، (همان: ۷۸) که از آن جمله ویژگی توافقی بودن در مرحله دادگاه در این سیستم بوده است. در ابتدا توافقی بودن به مرحله رسیدگی و نحوه رسیدگی در دادگاه و نزد قاضی بی‌طرف توجه داشته است که باید با حضور و ارائه ادله از سوی طرفین در برابر هم صورت پذیرد، به این ترتیب که موضوع اصلی توافقی بودن، به بحث و گفتگو گذاشتن ادله و ادعاها و مدارک دوطرف و اطلاع یافتن و دفاع در قبال آنها می‌باشد. (همان: ۸۲) در نتیجه تحولات دادرسی کیفری و حرکت نظام‌های تفتیشی و مختلط به سمت اتهامی شدن تحقیقات مقدماتی، ویژگی توافقی بودن در مرحله پیش دادرسی نیز مورد پذیرش قرار گرفته است و جلوه‌های آن در همه مراحل فرایند کیفری به خصوص مرحله کشف جرم، تعقیب و تحقیق با تفاوت‌هایی در نظام‌های مختلف دادرسی ملاحظه می‌شود.

دیوان اروپایی حقوق بشر اصل توافقی را اختیاری می‌داند که در واقع به طرفین دعوی کیفری در تمام مراحل فرایند کیفری و به خصوص در دادسرا و مرحله تحقیقات مقدماتی واگذار می‌شود تا بتوانند از کلیه مستندات و مدارک و دلایل پرونده که ممکن است در تصمیم مقام قضایی یا مقامات دادسرا مؤثر باشد، آگاه شده و آنها را آزادانه مورد مناقشه قرار دهند. (ساقیان، ۱۳۹۷: ۱۸۱) دیوان در آرای خود از دهه ۱۹۸۰ علاوه بر تساوی سلاح‌ها، حق داشتن رسیدگی توافقی را نیز در آرای مختلفی به رسمیت شناخته و به لزوم آگاه شدن برابر دادستان و متهم از ادله و محتویات

پرونده و اعطای فرصت کافی برای بحث و دفاع در مورد آنها تأکید نموده است. (Jackson, 2008:231)

قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه مصوب ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ با اصلاحات ۱۴ آوریل ۲۰۱۱ و ۱۵ اوت ۲۰۱۳ در ماده مقدماتی به بیان اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری پرداخته و از جمله اصل توافقی بودن را در راستای یک رسیدگی کیفری منصفانه به رسمیت می‌شناسد. (آشوری، ۱۳۹۷:۲۲) و سپس با الهام از کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آرای دیوان در مواد مختلف به مصادیق و جلوه‌های اصل توافقی پرداخته است.

نظام دادرسی کیفری ایالات متحده آمریکا که تحت تأثیر مستقیم نظام دادرسی اتهامی و ویژگی‌های آن است، از زمان تصویب مقررات دادرسی کیفری فدرال آمریکا در ۲۱ مارس ۱۹۴۶ تا اصلاحات متعدد آن از ۱۹۴۸ تا حال حاضر و اصلاحیه‌های قانون اساسی و رویه قضایی محاکم، ضمن تأکید بر رعایت اصل توافقی، جلوه‌های این اصل را در معنای عام و وسیع و در تمام مراحل فرایند دادرسی کیفری مورد شناسایی قرار داده است. (Carmen, 2010:23)

در نخستین پیش‌نویس لایحه قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، بدون اینکه اشاره‌ای صریح به اصل توافقی بودن دادرسی کیفری شده باشد، در ماده ۲ اعلام شده بود که دادرسی کیفری باید عادلانه و منصفانه باشد و با توجه به اینکه توافقی بودن یکی از عناصر دادرسی منصفانه است، در صورت تصویب این ماده به همین صورت، لزوم رعایت کامل اصل توافقی ایجاد می‌گردید. در جریان تصویب این قانون، با حذف عادلانه و منصفانه از این ماده، ماده ۲ تصویب شده مقرر نمود که دادرسی کیفری باید مستند به قانون باشد... ماده ۵ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ که مقرر نموده است: «متهم باید در اسرع وقت از موضوع و ادله اتهام انتسابی آگاه و از حق دسترسی به وکیل و سایر حقوق دفاعی مذکور در این قانون بهره‌مند شود»، بدون ذکر صریح اصل توافقی، مفهوم آن را به‌طور محدود مورد شناسایی قرار داده است. (ساقیان، ۱۳۹۷:۱۸۱)

۲.۱. اصل تناظر

تناظر در لغت به معنای «با هم بحث و مجادله کردن» (معین، ۱۳۶۰:۱۱۴۶) و یا «مقابله کردن» (دهخدا، ۱۳۷۲:۶۱۳۸) و یا «با هم در امری گفتگو کردن، جدال کردن» (عمید، ۱۳۸۹:۳۷۰) آمده است. مفهوم حقوقی اصل تناظر نیز زیاد از مفهوم لغوی آن فاصله ندارد. اصل تناظر را در آیین دادرسی مدنی به این معنا دانسته‌اند که هر یک از طرفین، باید امکان و فرصت مورد مناقشه قرار دادن ادعاها و ادله طرف مقابل را داشته و امکان طرح ادعاها و ادله خود را نیز بیابد. (شمس، ۱۳۸۱:۵۹) در آیین دادرسی کیفری، ترجمه‌های گوناگونی از اصطلاح فرانسوی Le Principe

Contradictoire به عمل آمده است که از جمله آنها اصل تدافعی، اصل تقابل و اصل تناظر است. (ساقیان، ۱۳۹۷: ۱۸۰) بنابر عقیده اساتیدی که آن را معادل اصل تناظر قلمداد نموده‌اند (زراعت، ۱۳۹۷: ۱۲)، می‌توان گفت در مفهوم عام و اولیه، اصل تناظر به این معنا است که برای تحقق یک دادرسی عادلانه و منصفانه، نباید هیچ کدام از طرفین دعوی کیفری شامل متهم، دادستان، و بزه‌دیده، نسبت به طرف دیگر به‌طور اساسی در وضعیت و موقعیت نابرابر و نامناسبی قرار گیرند.

اصل تناظر در مفهوم حقوق دفاعی که البته نباید آن را فقط به متهم محدود نمود، به معنای اعطای جایگاه و فرصت و امتیاز کافی به طرف‌های پرونده کیفری می‌باشد تا امکان آگاهی از حقوق قانونی و دلایل اتهام و امکانات دفاعی برای آن‌ها فراهم شود. این موضوع به‌ویژه در تقابل دادستان یا پلیس با متهم حایز اهمیت بیشتری است. جایی که طرف مقابل دعوی کیفری یعنی دادستان، با داشتن تجربه و تخصص و امکانات کامل در مقابل متهمی قرار می‌گیرد که علاوه بر نداشتن دانش و تخصص، در شرایط نامساعد روحی و روانی ناشی از بازداشت و تحت تعقیب بودن نیز قرار گرفته است. بنابراین تناظر دفاعی به معنای آگاهی و اطلاع طرف‌های دعوی کیفری از حقوق و امکانات قانونی و اطلاع از تمام عناصر اتهام و ادله آن و برخورداری از معاضدت و کیل تلقی می‌شود. (حیدری، ۱۳۸۹: ۱۲۳) این مفهوم از ماده مقدماتی قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، (تدین، ۱۳۹۴: ۲۵) اصلاحیه چهارم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا (Hall, 2009: 485) و مواد ۲ و ۵ و ۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ جمهوری اسلامی ایران استفاده می‌شود. به نظر می‌رسد تعبیر اصل ترافعی و اصل تناظر ناشی از اختلاف در ترجمه معادل فرانسوی و با توجه به صبغه و مبانی فکری نویسندگان باشد، مگر اینکه بتوان مفهوم تعادل و برابری ساختاری طرف‌های دعوی کیفری را در توجیه وسیع‌تر بودن اصل تناظر تبیین نمود.

۳.۱. اصل تساوی سلاح‌ها

یکی دیگر از مفاهیم مشابه با اصل ترافعی، «اصل تساوی سلاح‌ها»^۱ است. اصل تساوی سلاح‌ها که یکی دیگر از تضمین‌های یک محاکمه منصفانه است، به این معنا است که هریک از طرف‌های دادرسی کیفری باید موقعیت برابری با طرف مقابل و از جمله دادستان داشته و در شرایطی که او را در موقعیت نامناسبی نسبت به طرف دیگر قرار دهد، نباشد. (Nordin, 2014: 3) دیوان اروپایی حقوق بشر نیز، اصل برابری سلاح‌ها را این‌طور تفسیر نموده که هر دو طرف دعوی کیفری باید در شرایطی قرار داشته باشند که آن‌ها را در برابر طرف مقابل به‌گونه‌ای قابل توجه در وضعیت

Aquality of Arms 1.

نامساعدتری قرار نداده باشد و امکان معقول بیان دفاعیات خود را داشته باشند. (باقری نژاد، ۱۳۹۴: ۲۸۶) براساس آنچه از آثار اساتید آیین دادرسی کیفری استنباط می‌شود، تساوی سلاح‌ها به معنای این است که هیچ یک از طرف‌های دعوی نباید در موقعیتی قرار بگیرد که نسبت به طرف دیگر، به‌طور اساسی نامناسب‌تر باشد. (ساقیان، ۱۳۸۵: ۸۰) اصل تساوی سلاح‌ها دارای مفهوم و مصادیق گسترده‌تری از اصل ترافعی است و می‌توان اصل ترافعی را از جمله عناصر تشکیل‌دهنده آن محسوب نمود (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۱) که علاوه بر متهم، به تمام طرف‌ها از جمله بزه دیده در فرایند کیفری نیز توجه دارد. توجه اصل به موقعیت طرف‌های دعوی کیفری در تمام مراحل فرایند کیفری از جمله مراحل کشف جرم و تعقیب، تحقیقات مقدماتی، رسیدگی و اجرای احکام کیفری است که برخلاف مرحله رسیدگی، در سایر مراحل تا حدود زیادی مغفول مانده است.

۲. تحت نظر

تحت نظر مرحله‌ای است که مظنون به ارتکاب جرم در بازداشت پلیس است. تحت نظر اختیاری است که در شرایط خاص به ضابطان داده می‌شود تا در شرایط خاص، افرادی را که حسب ادله موجود مظنون به ارتکاب جرم هستند، برای مدت مشخصی در اماکن پلیس نگهداری کنند. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۴) براساس قسمت دوم ماده ۴۶ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، در جرایم مشهود و به شرط این که نگهداری متهم برای تکمیل تحقیقات ضرورت داشته باشد، ضابطان اجازه سلب آزادی مظنون به ارتکاب جرم را صرفاً برای مدتی که از ۲۴ ساعت تجاوز ننماید، دارا هستند. (رحمدل، ۱۳۹۴: ۴۴) با توجه به اینکه سلب آزادی از متهم بدون دستور مقام قضایی، یک حکم خاص و استثنایی است، لذا اختیار ضابطان محدود به شرایط مقرر قانونی است و تحت هیچ شرایطی قابل افزایش نمی‌باشد. این اختیار برای تمامی جرایم در آیین دادرسی کیفری ایران پیش‌بینی شده است.

در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه نیز براساس ماده ۶۲-۲ اصلاحی ۱۴ آوریل ۲۰۱۱، تحت نظر در شرایط خاص پذیرفته شده است. به موجب این ماده «تحت نظر تدبیری است قهرآمیز که اتخاذ تصمیم نسبت به آن به یک افسر پلیس قضایی که تحت نظارت مقام قضایی انجام وظیفه می‌کند، واگذار شده است و به موجب آن شخصی که یک یا چند دلیل اقتناع‌کننده دال بر وجود ظنی مبنی بر ارتکاب یا شروع به ارتکاب جنحه یا جنایتی که در قانون برای آن مجازات حبس لحاظ شده باشد وجود دارد، در اختیار مأموران تحقیق قرار می‌گیرد.» (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۶۴) بر این مبنا تحت نظر به عنوان یک نهاد الزام‌آور طبق تصمیم پلیس قضایی و با نظارت مقام قضایی در مورد

افرادی که دلایل قابل قبولی بر ارتکاب یک جنایت یا جنحه علیه آن‌ها وجود دارد و برای تحقق یکی از اهداف زیر قابل اجرا خواهد بود:

- ۱- فراهم شدن امکان اجرای تحقیقاتی که نیازمند حضور یا مشارکت فرد است،
 - ۲- تضمین حضور شخص نزد دادستان جمهوری (شهرستان) به گونه‌ای که این مقام قضایی نسبت به تداوم تحقیقات اطمینان حاصل نماید،
 - ۳- ممانعت از ایجاد تغییرات در دلایل یا شواهد عینی موجود،
 - ۴- ممانعت از اعمال فشار مرتکب بر شهود، قربانیان و همچنین خانواده یا نزدیکان ایشان،
 - ۵- ممانعت از تبانی فرد با سایر افرادی که مظنون به معاونت یا مشارکت در جرم ارتكابی هستند،
 - ۶- تضمین اجرا و به نتیجه رسیدن اقدامات و تدابیر طراحی شده جهت توقف جنایت یا جنحه.
- (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۹)

همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه نیز تحت‌نظر در موارد خاص که البته با تفصیل و دقت بیشتری نسبت به قانون آیین دادرسی کیفری ایران بیان شده، پیش‌بینی شده است. در ایران نیز مانند فرانسه، ضابطان باید از لحظه شروع تحت‌نظر، مراتب را فوری به دادستان اعلام نمایند.

در نظام دادرسی کیفری آمریکا از اصطلاح تحت‌نظر استفاده نشده و این موضوع تحت‌عنوان دستگیری^۱ بیان شده است. بر این مبنا، یک افسر پلیس در صورتی که دلیل موجهی برای دستگیری شخص مظنون داشته باشد، امکان دستگیری او را بدون حکم قضایی خواهد داشت. (کوشکی و سهیل مقدم، ۱۳۹۵: ۱۹۶) بیشتر ایالات در آمریکا، اجازه دستگیری بدون حکم قضایی را تنها در صورت ارتکاب یک جنایت در حضور افسر پلیس پیش‌بینی نموده‌اند که البته لازم است بازداشت‌شدگان به سرعت نزد مقام قضایی حضور یابند. (Hall, 2009: 435) از آنجایی که دستگیری و بازداشت، جدی‌ترین نوع برخورد پلیس با شهروندان است، بنابراین شدیدترین الزامات قانون اساسی شامل آن می‌شود که در اصلاحیه‌های چهارم، پنجم و ششم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا تصریح شده است. (Scheb, 2012: 480)

از لحاظ مدت تحت‌نظر، قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، بدون تفکیک بین جرایم مختلف، سقف زمانی ۲۴ ساعت را پیش‌بینی نموده است و در مورد امکان تمدید آن در جرایم خاص و یا تحت شرایط ویژه، ساکت است. این موضوع، یعنی عدم پیش‌بینی آیین دادرسی کیفری افتراقی در مرحله تحت‌نظر، یکی از ایرادات وارد به قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ محسوب می‌شود.

1. Arrest

قانون‌گذار فرانسوی پس از اینکه مدت اولیه تحت‌نظر را در تمام جرایم ۲۴ ساعت اعلام نموده، پیش‌بینی کرده چنانچه ضابطان در طی این مدت دلایل یا قرائنی مبنی بر ارتکاب جرم بدست آورند، امکان تمدید این مدت تا ۴۸ ساعت با موافقت کتبی دادستان وجود دارد. رویکرد افتراقی قانون‌گذار فرانسه سبب شده تا درخصوص مدت نگهداری تحت‌نظر، شاهد تفکیکی بین جرایم باشیم، به‌صورتی که به استناد ماده ۷۳-۷۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، در جرایم مهم و خشونت‌بار، تمدید مدت تحت‌نظر تا دو مرتبه و هر بار به مدت ۲۴ ساعت امکان‌پذیر است و طول مدت تحت‌نظر را به ۹۶ ساعت می‌رساند که نیازمند حضور و تأیید قاضی آزادی‌ها و بازداشت است. در جرایم باندی و سازمان یافته در صورت ضرورت تحقیق، به درخواست دادستان و با تصمیم کتبی و موجه قاضی آزادی‌ها و بازداشت، تا ۹۶ ساعت امکان تمدید مدت تحت‌نظر بر اساس ماده ۸۸-۷۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری وجود دارد. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۱۲) در جرایم تروریستی نیز براساس مواد ۱-۴۲۱ تا ۶-۴۲۱ قانون مجازات فرانسه و به تجویز ماده ۷۳-۷۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری، تحت شرایطی از جمله وجود خطر جدی و قریب الوقوع یک عمل تروریستی در فرانسه یا خارج از فرانسه و در جهت ضرورت همکاری‌های بین‌المللی، امکان افزایش مدت تحت‌نظر تا ۱۴۴ ساعت با دخالت و تصمیم قاضی آزادی‌ها و بازداشت پیش‌بینی شده است. (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۶۵ تا ۲۶۹).

در نظام دادرسی کیفری آمریکا نیز حداکثر مدت تحت‌نظر ۲۴ ساعت اعلام شده است که باید طی این مدت مظنون نزد مقام قضایی حاضر گردد و اگر این دستگیری آخر هفته باشد، ممکن است در صورت عدم تشکیل جلسه دادگاه در آخر هفته، تا صبح روز دوشنبه حضور نزد مقام قضایی به تعویق افتد. (Hall, 2009: 486) آنچه در نظام دادرسی کیفری آمریکا، به عنوان یک رویکرد افتراقی در موضوعات مختلف، از جمله نحوه دستگیری و مدت آن تغییر ایجاد نموده، تصویب قانون موسوم به قانون میهن‌پرستی آمریکا در سال ۲۰۰۱ و پس از حوادث ۱۱ سپتامبر است که نه تنها توقیف نامحدود و بی‌قید و شرط به‌ویژه در مورد مهاجران را تجویز نموده است، (محسنی، ۱۳۹۱: ۱۹۵) بلکه در مورد افراد مظنون به اقدامات تروریستی، بازداشت اجباری را پیش‌بینی کرده است. (مودن‌زادگان و دیگران، ۱۳۹۶: ۵۶)

با عنایت به اینکه اصل توافقی در مرحله تحت‌نظر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و از طرف دیگر، با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، تلاش در جهت نهادینه‌سازی تحت‌نظر به‌عنوان یکی از مراحل فرایند کیفری آغاز شده، در قسمت دوم این مقاله به جلوه‌های اصل توافقی در مرحله تحت‌نظر در نظام دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا پرداخته می‌شود.

۳. جلوه‌های اصل ترافعی در مرحله تحت نظر

به منظور شناسایی و رعایت حقوق فرد مظنون در مرحله تحت نظر و ایجاد امکانات لازم در راستای اصل برائت، اصل ترافعی مصادیقی چون حق بر آگاهی و اطلاع مظنون از موضوع اتهام و حقوق دفاعی، حق داشتن مترجم، حق بر استفاده از معاضدت وکیل، حق سکوت و حق بر شنیده شدن پس از تحت نظر قرار گرفتن نزد یک مقام قضایی را به رسمیت می‌شناسد.

۱.۳. حق بر آگاهی و اطلاع مظنون از موضوع اتهام و حقوق دفاعی

حق مظنون بر آگاهی، می‌تواند شامل دو بخش عمده گردد. آگاهی و اطلاع از حقوق دفاعی که ممکن است مظنون به دلیل بی‌اطلاعی و یا قرار گرفتن در شرایط خاص ناشی از بازداشت، از آن‌ها غافل باشد و دیگری، حق بر آگاهی مظنون از موضوع اتهام و ادله مربوط به اتهام و بازداشت وی. پیش شرط اصلی جهت تحقق اصل ترافعی، اطلاع و آگاهی مظنون تحت نظر، از حقوق دفاعی خود می‌باشد. در حقیقت اولین شرط برای دخالت مؤثر در فرایند کیفری و دفاع مناسب، امکان دریافت اطلاعات مناسب در مورد اقدامات و روند تعقیب و تحقیق است. (Ruggeri, 2017: 39) مواد ۵ و ۶ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ به تبعیت از اصل ۳۲ قانون اساسی، صراحتاً حق متهم را در این خصوص به رسمیت شناخته‌اند. بنابراین، اولین و اصلی‌ترین وظیفه ضابطان در برابر متهم با هدف برابری طرف‌های دعوی کیفری، لزوم تفهیم حقوق دفاعی و قانونی آن‌ها می‌باشد، چرا که با توجه به امکانات مقام‌های رسمی و ضابطان در برابر متهم و همچنین احتمال ناآگاهی متهمان و یا پریشانی فکری در نتیجه بازداشت و عدم تمرکز کامل و صحیح، در صورت عدم آگاهی از حقوق قانونی، تعادل و برابری طرفین محقق نمی‌شود.

ماده ۵ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ در تکمیل حق بر آگاهی متهم مقرر می‌دارد: «متهم باید در اسرع وقت از موضوع و ادله اتهام انتسابی آگاه و از حق دسترسی به وکیل و سایر حقوق دفاعی مذکور در این قانون بهره‌مند شود». بنابراین ضابطان وظیفه دارند علاوه بر تفهیم حقوق قانونی، بلافاصله پس از تحت نظر گرفتن مظنون نسبت به تفهیم موضوع اتهام و ادله اتهام به صورت کتبی اقدام نمایند، (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۵۳) تا اینکه مظنون علاوه بر دانستن حقوق دفاعی خود، با آگاهی از اتهام و دلایل آن بتواند شخصاً یا با کمک گرفتن از وکیل مدافع، نسبت به تدارک دفاع و یا اعتراض به شرایط قانونی تحت نظر اقدام نماید. هر چند حقوق شخص تحت نظر در مواد ۴۴ به بعد قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ به تفصیل بیان شده، ولی همان طور که در نظام دادرسی کیفری فرانسه و آمریکا جریان دارد، بهتر بود قانونگذار با اختصاص ماده مستقلی به این موضوع، حقوقی که باید به شخص تحت نظر تفهیم شود و چگونگی تفهیم اتهام و ادله آن را به طور جداگانه

بیان می‌کند تا از برداشت‌های سلیقه‌ای جلوگیری شود. رویه عملی در مراجع پلیسی این است که با ارائه فرم چاپی و اخذ امضای مظنون در آن، مدعی آگاهی مظنون از حقوق قانونی می‌شوند، در حالی که این رویکرد قابل انتقاد است، به این دلیل که قانونگذار از تفهیم حقوق سخن گفته نه اعلام حقوق. بنابراین، لازم است با بیانی که درک آن برای مظنون میسر باشد، حقوق دفاعی و قانونی و موضوع اتهام و ادله آن که به بازداشت منتهی شده، به او تفهیم گردد.

نظام دادرسی کیفری فرانسه، تحت تأثیر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در بند ۲ ماده ۵ و بند ۳ ماده ۶ کنوانسیون و آزادی دیوان اروپایی حقوق بشر، حق آگاهی متهم از حقوق قانونی و موضوع اتهام را به نحو دقیق‌تری پیش‌بینی نموده است. در حقوق فرانسه، حق بر اطلاع‌رسانی و آگاهی متهم شامل ماهیت جرم ارتكابی، محل و مدت تحت‌نظر و تمهیدهای احتمالی می‌شود که بدون اینکه استثنایی درباره آن وجود داشته باشد، در ماده ۱-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه پیش‌بینی شده است. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۱۶) این ماده اعلام می‌نماید افسر پلیس قضایی باید به محض تحت‌نظر قرار گرفتن مظنون، او را از ماهیت جرمی که نسبت به آن تحقیق صورت می‌گیرد، مطلع نماید و از حقوق قانونی شامل مقرات مربوط به مدت تحت‌نظر، اطلاع به نزدیکان، معاینه پزشک و حق بر داشتن وکیل آگاه سازد. (ساقیان، ۱۳۹۷: ۱۲)

در نظام دادرسی کیفری ایالات متحده آمریکا، اصلاحیه‌های قانون اساسی این کشور، یکی از منابع مهم حقوق به‌ویژه در خصوص حقوق متهمان به‌شمار می‌رود. اصلاحیه چهارم و ششم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا، می‌تواند در خصوص حق بر آگاهی و اطلاع یافتن از حقوق قانونی و موضوع اتهام و ادله آن موردنظر قرار بگیرد. اصلاحیه ششم قانون اساسی آمریکا اعلام می‌کند در یک دادرسی عادلانه متهم باید از ماهیت اتهام و علت آن و حقوق قانونی که در اختیار دارد، به زبان ساده و قابل فهم مطلع شود (قاسمی‌مقدم، ۱۳۹۴: ۱۳۲)

در نظام دادرسی کیفری آمریکا، زمانی که شخصی بازداشت می‌گردد، باید اعلامیه میراندا رعایت شده و مفاد آن که به هشدار میراندا معروف است، توسط پلیس به وی اعلام شود. (کوشکی و سهیل مقدم، ۱۳۹۵: ۱۹۹) هشدار یا اعلامیه میراندا، در خصوص پرونده‌ای در دیوان عالی آمریکا مطرح شد (Miranda V. Arizona, 1966) که بر مبنای آن فردی در منزل خود در ایالت آریزونا به اتهام آدم‌ربایی و تجاوز دستگیر و به اداره پلیس برده می‌شود. پس از حدود دو ساعت بازجویی بدون حضور وکیل و اخذ اقرار در اداره پلیس و منتهی شدن موضوع به محکومیت در دادگاه بدوی و تجدیدنظر، دیوان عالی کشور در پی اعتراض به رأی محکومیت اعلام می‌کند قبل از هرگونه پرسش و تحقیقی از شخص مظنون، او باید از حقوق قانونی خود آگاه شود و به جهت عدم رعایت این امر، حکم محکومیت نقض گردید. به همین سبب موضوع لزوم تفهیم و آگاه ساختن متهم از

حقوق قانونی و اتهام و ادله آن، بنام اعلامیه یا هشدار میراندا معروف شد. (Hall, 2009:436,437) هشدار میراندا در واقع تایید اصلاحیه پنجم قانون اساسی امریکا بوده و شامل اجزایی نظیر حق بر سکوت، حق بر مشورت کردن و دسترسی به وکیل است که باید در هر زمانی به صورت شفاف و بدون ابهام به متهم تفهیم شود. (Rogres, 2006:178) «پس از اصلاح رویه‌های بازجویی از متهمان به وسیله دیوان عالی امریکا، کارت حقوق دفاعی متهم بشرح ذیل به رسمیت شناخته شده و به متهم تفهیم می شود:

- ۱- شما حق سکوت دارید و موظف به سخن گفتن نیستید.
- ۲- آنچه شما بگویید ممکن است علیه شما در یک دادگاه قانونی به آن استناد شود.
- ۳- شما حق دارید قبل از سخن گفتن با ما، با یک وکیل مشورت کنید. همچنین شما حق دارید در طول مدتی که با ما صحبت می کنید از حضور وکیل برخوردار باشید.
- ۴- در صورتی که شما بضاعت اخذ وکیل نداشته باشید، برای شما مجانا وکیلی انتخاب خواهد شد.
- ۵- آیا شما حقوقی را که برایتان توضیح دادم، درک می کنید؟ بلی یا خیر؟
- ۶- آیا اکنون حاضرید در ارتباط با موضوع اتهام خود سخن بگویید؟ بلی یا خیر؟
- ۷- آیا شما مایلید که یک نفر وکیل در طول مدتی که با شما صحبت می کنیم حضور داشته باشد؟ بلی یا خیر؟» (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۶۰)

اعلامیه حقوق میراندا در رویه پلیسی و قضایی ایالات متحده و آگاه‌سازی مظنون از حقوق قانونی، در همه موارد به صورت مطلق جریان ندارد (صالحی، ۱۳۹۹: ۲۱) و در صورت احراز دو شرط الزامی خواهد بود. شرط اول، مربوط به سلب آزادی از متهم است که طبق رویه دیوان عالی فدرال می تواند در اماکن سالب آزادی یا فضاهای اکراه آمیز دیگر حتی مثل منزل یا محل کار فرد باشد و شرط دوم، وجود قصد بازجویی از سوی پلیس است. (قاسمی مقدم، ۱۳۹۴: ۱۴۴) با جمع این دو شرط باید اعلامیه میراندا به متهم تفهیم شود تا از حقوق قانونی خود نظیر حق سکوت، حق همراهی وکیل مدافع و... آگاه شود.

آنچه از مطالعه نظام‌های دادرسی ایران، فرانسه و آمریکا بدست می آید، اینکه به دلیل طبیعت خاص نظام‌های دادرسی سیستم کامن لا که مبتنی بر سیستم اتهامی هستند، آگاه‌سازی و اطلاع حقوق متهمان در نظام دادرسی کیفری آمریکا بصورت گسترده تری نسبت به حقوق ایران جریان دارد و همین موضوع سبب تحقق یکی از مقدمات اصلی و اساسی اصل ترافعی در این نظام می-گردد.

۳.۲. حق بر داشتن مترجم

آگاهی مظنون از حقوق دفاعی خود در فرایند دادرسی به خصوص در مرحله تحت‌نظر یا بازداشت پلیسی به‌عنوان یکی از جلوه‌های اصل توافقی، مشروط به آشنایی مظنون با زبان و گویش محل بازداشت است. در مورد متهمان دارای تابعیت خارجی، مقدمه رعایت حق بر آگاهی و اطلاع از موضوع اتهام و حقوق قانونی، استفاده از مترجم می‌باشد. ماده ۲۰۰ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ حق استفاده از مترجم را برای متهمی که قادر نیست به زبان فارسی سخن بگوید، به رسمیت شناخته و بازپرس را ملزم به اجرای آن می‌داند. (خالقی، ۱۳۹۴: ۱۹۲) با توجه به ماده ۶۱ قانون و لزوم رعایت مقررات تحقیقات مقدماتی توسط ضابطان، این الزم در مرحله تحت‌نظر نیز جاری خواهد بود.

در حقوق فرانسه ماده ۶۳-۱ قانون آیین دادرسی کیفری در بیان لزوم تفهیم حقوق متهم و آگاهی او از ماهیت جرمی که نسبت به آن تحقیق صورت می‌گیرد، اعلام نموده که اطلاعات مذکور باید به زبانی که شخص تحت‌نظر می‌فهمد، به اطلاع او برسد و لازم است یک مترجم آشنا در موارد لزوم مورد استفاده قرار بگیرد. (تدین، ۱۳۹۴: ۷۹)

در حقوق آمریکا نیز هرچند در اعلامیه حقوق میراندا صراحتاً استفاده از مترجم ذکر نشده است، اما از آنجایی که تأکید دیوان عالی آمریکا بر تفهیم حقوق متهم و اعمال قاعده میراندا در مورد متهم تحت بازداشت از ابتدای زمان بازداشت می‌باشد و استفاده از مترجم برای متهمان بیگانه در این مورد یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است، رویه قضایی آمریکا در مراحل مختلف فرایند کیفری این حق را به رسمیت شناخته است. (Hall, 2009: 437)

۳.۳. حق بر استفاده از معاضدت وکیل

حق بر استفاده از معاضدت وکیل که به موجب اصل ۳۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تمام مراحل دادرسی به رسمیت شناخته شده، در مرحله تحت‌نظر که امکان تضييع حقوق مظنون در نتیجه ناآگاهی از مقررات وجود دارد، بیش از هر مرحله‌ای احساس می‌شود. حضور وکیل در کنار مظنون می‌تواند حداقل تضمین جهت برقراری اصل توافقی باشد، چرا که در طرف مقابل، دادستان با در اختیار داشتن تمام امکانات حضور دارد و تنها حق همراهی یک نفر وکیل برای مظنون به رسمیت شناخته شده است. حق همراه داشتن و معاضدت وکیل در اسناد بین‌المللی مختلف از جمله بند (د) ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مورد تأکید قرار گرفته و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با نوآوری در ماده ۴۸ قانون مذکور، حضور وکیل در مرحله تحت‌نظر را از حقوق قانونی مظنون تلقی نموده که باید توسط ضابطان به اطلاع وی برسد.

براساس ماده مذکور، به محض اینکه فرد تحت نظر قرار گرفت، می‌تواند تقاضای حضور وکیل داشته باشد و اصل حق استفاده از معاضدت وکیل در همه جرایم به رسمیت شناخته شده است.

قانون‌گذار در تدوین ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، با توجه به الزامات حضور وکیل و مدنظر قرار دادن رویکرد افتراقی در جرایم خاص، در تبصره این ماده پیش‌بینی کرده بود در اتهامات مربوط به جرایم سازمان یافته، جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، سرقت، مواد مخدر و روان‌گردان و نیز جرایم موضوع بندهای الف، ب و پ ماده ۳۰۲، چنانچه متهم تحت نظر قرار گیرد، حق ملاقات با وکیل تا یک هفته به تأخیر می‌افتد. (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۵۳) بدین ترتیب با یک سیاست کیفری افتراقی، امکان برخورداری همه افراد مظنون از وکیل انتخابی از همان آغاز تحت نظر میسر می‌گشت، اما قانونگذار قبل از اجرای قانون، در اصلاحات ۱۳۹۴/۳/۲۵ با تغییر تبصره ماده ۴۸، محدودیت بلاوجهی را در آزادی انتخاب وکیل تحمیل نمود و صرفاً حضور وکلایی که مورد تأیید رئیس قوه قضائیه باشند را در مرحله تحقیقات مقدماتی این جرایم مجاز دانست، حال آنکه در بخش عمده جرایم مورد بحث یعنی جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی که حاکمیت با تمام امکانات وارد پرونده می‌شود، بیش از هر زمان دیگری نیاز به حضور و همراهی یک وکیل مستقل برای دفاع از متهم ضرورت می‌یابد. (خالقی، ۱۳۹۵: ۱۳۹) این رویکرد قانون‌گذار، یعنی عدم برخورداری از وکلای مستقل و تحدید آزادی متهم در انتخاب وکیل در پرونده‌های دادگاه ویژه روحانیت و ماده ۶۲۵ قانون آیین دادرسی کیفری، یعنی تعیین وکیل مورد تأیید سازمان قضایی نیروهای مسلح تکرار شده است.

نظام دادرسی کیفری فرانسه ابتدا در سال ۱۹۹۳ حضور وکیل شخص تحت نظر را در قالب یک ملاقات ساده و از بیستمین ساعت تحت نظر پذیرفته بود که با اصلاحات سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۱ تبدیل به حضور و مشارکت فعال وکیل در این مرحله و از ابتدای تحت نظر قرار گرفتن مظنون، گردید. (ساقیان، ۱۳۹۳: ۱۰۴) برخلاف حقوق ایران که راهکاری درخصوص حضور وکیل معاضدتی یا تسخیری ندارد، در فرانسه اگر شخص تحت نظر نتواند شخصاً وکیل خود را معرفی کند، حق دارد از طریق کانون وکلای محل درخواست حضور وکیل داشته باشد (همان: ۱۰۵) که این موضوع در انطباق با بند ۶ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۲۱)

قانونگذار فرانسوی با توجه به رویکرد افتراقی در جرایم سازمان یافته، تروریستی و خشونت‌بار، بموجب بند ۲ ماده ۷۰۶-۸۸-۱ قانون آیین دادرسی کیفری، درخصوص مظنون به اقدامات تروریستی می‌تواند تا مدت ۹۶ ساعت و ۱۲۰ ساعت از شروع تحت نظر، ملاقات مظنون با وکیل را به تأخیر اندازد. (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۶۹) این موضوع به درخواست دادستان شهرستان با تصمیم کتبی و موجه قاضی آزادی‌ها و بازداشت اجازه داده می‌شود. در اصلاحات ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ در قانون

آیین دادرسی کیفری فرانسه، یک قاضی نشست به نام قاضی آزادی‌ها و بازداشت جهت تلافی شدن تصمیم به بازداشت و تمدید مدت تحت نظر و اختیارات دیگری که به موجب قانون تعیین شده است، ایجاد گردید. (آشوری، ۱۳۹۸: ۳۰۶)

در نظام دادرسی کیفری آمریکا، متهم از زمانی که در بازداشت قرار می‌گیرد، حق برخورداری از وکیل مدافع را در تمام اتهاماتی که منجر به حبس می‌شود، خواهد داشت. (Hall, 2009: 533) و این حق به موجب اعلامیه میراندا باید به اطلاع متهم برسد. منشأ این حق، اصلحیه ششم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا است که حضور وکیل تعیینی و در صورت ناتوانی مالی، حضور وکیل تسخیری را برای مظنون بدون محدودیت پیش‌بینی نموده است. (نیوبور، ۱۳۸۹: ۲۷۹) بنابراین در تمام رسیدگی‌های کیفری، متهم باید از حق دریافت مساعدت حقوقی برای دفاع از خود بهره‌مند شود. به طور طبیعی مرحله بازداشت پلیسی نیز بخشی از مراحل رسیدگی محسوب می‌شود که مستلزم دسترسی به وکیل است. پلیس بایستی در راستای اعلامیه میراندا، متهم را از این حق قانونی خود مطلع ساخته و تمهیدات لازم را در جهت اطلاع وکیل از تحقیقات انجام شده معمول دارد. (Blackstock, 2014: 34)

محدودیت دسترسی به وکیل در نظام دادرسی کیفری آمریکا، پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ایجاد گردید و دسترسی متهمان به وکیل در جرایم امنیتی و تروریستی دچار محدودیت گردید. امریه نظامی صادره در بخش ۴ (C) ۴ حق دارا بودن وکیل را تنها به افرادی که اتهام مشخصی دارند، واگذار می‌کند و وکلایی که در این پرونده‌ها وارد می‌شوند نیز، باید دارای شرایطی از جمله الزام به اخذ مجوز امنیتی باشند. (توجهی و کوره‌پز، ۱۳۹۸: ۹۸) هر چند این مقررّه با اصلحیه ششم قانون اساسی آمریکا مغایرت دارد، اما در پرتو تحولات پس از حملات ۱۱ سپتامبر و تحت تأثیر قانون میهن‌پرستی آمریکا و مصوبات کمیسیون‌های نظامی به نظام دادرسی افتراقی آمریکا راه یافته است و از این حیث، نظام دادرسی کیفری ایران را البته با وسعت بیشتری از حیث دایره شمول جرایم در تبصره ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری به نظام دادرسی کیفری افتراقی آمریکا نزدیک نموده است.

چالش مهم دیگر در ارتباط با نحوه حضور و مداخله وکیل در مرحله تحت نظر است. آیا وکیل صرفاً حضوری منفعل و تماشاگر اتفاقات خواهد داشت یا خیر؟ در نظام دادرسی کیفری ایران، با توجه به مفاد ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری، برخی حضور وکیل که الزاماً به معنای لزوم اعلام وکالت از طرف مظنون هم نیست، را صرفاً جنبه مذاکره دانسته و معتقدند وکیل حق دسترسی به اوراق پرونده و صورتجلسات را ندارد و پیش‌بینی صریح برای امکان به تاخیر انداختن بازجویی تا حضور وکیل هم نشده است. (موزن‌زادگان و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۲) در اصلاحات سال

۲۰۱۱، قانونگذار فرانسوی با پیش‌بینی مهلتی دو ساعته برای حضور وکیل مدافع، پلیس قضایی را مکلف نموده تا پایان این مهلت از شروع تحقیق و بازجویی خودداری نماید، مگر اینکه این موضوع مورد درخواست شخص تحت نظر باشد. این موضوع در جرایم تروریستی بخاطر تأخیر در حضور وکیل متهم و موارد ضروری به تشخیص دادستان وفق ماده ۲-۴-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه می‌تواند نادیده گرفته شود. (ساقیان، ۱۳۹۳: ۱۰۸) همین‌طور وکیل حق دسترسی به صورتجلسات و مذاکرات مربوطه و یادداشت‌برداری را طبق بند ۱ ماده ۲-۴-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه خواهد داشت و پس از پایان هر تحقیق، وکیل می‌تواند سئوالاتی مطرح کند که برای روشن شدن حقیقت و یا دفاع از متهم ضروری می‌دانند. (همان: ۱۱۳)

در نظام دادرسی کیفری آمریکا و بر مبنای اعلامیه میراندا، پلیس ضمن اعلام حق درخواست وکیل، به متهم گوشزد می‌کند که تا زمان حضور وکیل می‌تواند از پاسخ به هرگونه سئوال خودداری نماید. همچنین وکیل در این نظام دادرسی حق مداخله فعال و دسترسی به پرونده و تحقیقات و ارائه دفاعیات لازم از متهم را خواهد داشت. (Parker, 1996: 1173)

از مقایسه آنچه در نظام دادرسی فرانسه و آمریکا جریان دارد و تطبیق با نحوه حضور وکیل در مرحله تحت‌نظر در ایران و ملاحظه رویه عملی موجود، تفاوت مداخله وکیل در این مرحله مشخص می‌شود. حسب ظاهر قانون و رویه پلیسی، وکیل شخص تحت‌نظر در صورت امکان و دسترسی مظنون به وی، تنها حق مشاوره یک ساعته با مظنون را داشته و از دسترسی به پرونده تحقیقات محروم است. اما با توجه به اصل توافقی و آنچه در ماده ۵ قانون آیین دادرسی کیفری آمده می‌توان به نقش فعال وکیل و لزوم دسترسی به اوراق پرونده رسید. همین‌طور در ماده ۶۱ قانون نیز مقرر نموده که تمام اقدامات ضابطان باید موافق مقررات مرحله تحقیقات مقدماتی باشد و به دلیل حضور فعال وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی وفق ماده ۱۹۰ و تبصره ماده ۱۹۵ قانون و دسترسی به پرونده جهت مطالعه طبق ماده ۱۹۱ قانون، وکیل شخص تحت نظر در این مرحله نیز دارای این توانمندی‌ها خواهد بود. (ساقیان، ۱۳۹۳: ۱۱۴).

۴.۳. حق سکوت

یکی از آثار و جلوه‌های اصل برائت و لوازم اصل توافقی در دادرسی منصفانه که در اسناد ملی و بین‌المللی به رسمیت شناخته شده، حق سکوت مظنون و متهم در برابر سئوالاتی است که توسط ضابطان یا مقام تحقیق از وی پرسیده می‌شود. در واقع، بر مبنای فرض بی‌گناهی، متهم الزامی به ارائه دلیل بی‌گناهی خود ندارد و مدعی ارتکاب جرم باید به طرق قانونی آن را اثبات نماید و متهم می‌تواند از حق سکوت بهره‌مند شود. (رحمدل، ۱۳۸۵: ۱۸۵) این حق بیان‌گر دفاع غیرفعال متهم از

خود می باشد، چراکه وی الزامی به شرکت در فرایند تحقیقات پلیسی که هدف اثبات مجرمیت او را دنبال می کند، ندارد. (باقری نژاد، ۱۳۹۴: ۳۰۲) به عبارت دیگر و در توجیه ارتباط حق سکوت با اصل توافعی با تأکید بر اینکه حق سکوت از لوازم و مقدمات اصل توافعی باشد، می توان گفت اصل توافعی در دادرسی کیفری مبتنی بر این است که طرف‌های دعوی کیفری در یک موقعیت برابر و آزادانه، حق اطلاع از ادله طرف مقابل و نتایج تحقیقات را داشته و با در اختیار داشتن تسهیلات کافی دفاعی، بتوانند آزادانه ادله طرف مقابل و دادستان را مورد مناقشه قرار داده و به چالش بکشانند. یکی از لوازم این اصل، اختیار مشارکت متهم یا مظنون در فرایند کیفری است. این اختیار دو رویکرد مثبت و منفی دارد. در رویکرد منفی، بنابر اصل برائت و عدم الزام متهم به پاسخگویی، او می تواند سکوت کند. لذا به این جهت حق سکوت یکی از مقدمات تحقق اصل توافعی قلمداد شده است، هرچند در این خصوص شاهد اختلاف نظر نیز هستیم. منظور از سکوت متهم، عدم پاسخ به تمام یا قسمتی از پرسش‌ها و یا عدم امضای صورت جلسه‌ای است که توسط پلیس یا مقام تحقیق نگاشته می شود. (حبیب زاده و صادقی، ۱۳۹۵: ۸۰)

در حقوق ایران اصل ۳۸ قانون اساسی را می توان مبنای حق سکوت دانست. در این اصل هرگونه شکنجه برای اخذ اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع بوده و اجبار اشخاص به شهادت، اقرار و سوگند ممنوع است. قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ در ماده ۱۹۷ ضمن شناسایی حق سکوت متهم، اعلام می کند: «متهم می تواند سکوت اختیار کند. در این صورت مراتب امتناع وی از دادن پاسخ یا امضای اظهارات، در صورت مجلس قید می شود.» هرچند این ماده در ذیل فصل مربوط به تحقیقات بازپرس آمده و در مرحله تحت نظر تصریحی به این حق نشده است، اما از آنجایی که ماده ۶۱ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ ضابطان را ملزم نموده تا تمام اقدامات آنها در امر تحقیقات مطابق مقررات تحقیقات مقدماتی صورت پذیرد، بنابراین می توان حق سکوت مظنون را در مرحله تحت نظر نیز به رسمیت شناخت.

موضوع مهم دیگر در خصوص حق سکوت متهم، اعلام این حق به وی می باشد. هرچند در پیش نویس لایحه آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ در ماده ۲۹-۱۲۵ به لزوم اعلام حق سکوت متهم توسط بازپرس اشاره شده بود، اما در متن قانون چنین تکلیفی به چشم نمی خورد. (آشوری، ۱۳۹۸: ۱۶۶) از طرف دیگر، با توجه به اینکه آگاهی و اطلاع متهم از حقوق خود در فرایند دادرسی کیفری از مصادیق و جلوه‌های بارز اصل توافعی است و ماده ۶ قانون نیز به لزوم آگاهی متهم از حقوق خود در قالب یکی از اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری اشاره نموده، برخی نویسندگان با استفاده از این اصل و اینکه سکوت نیز از جمله حقوق متهم در فرایند دادرسی کیفری است، لزوم اعلام و آگاهی دادن در این خصوص را ضروری می دانند. (حبیب زاده و

صادقی، ۱۳۹۵: ۸۱) به نظر می‌رسد با توجه به اینکه اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری نقش راهنما و تفسیری داشته و در موارد وجود شبهه و تردید، بایستی با الهام از این اصول تصمیم‌گیری شود، بنابراین باید قائل به لزوم اعلام حق سکوت به مظنون در مرحله تحت‌نظر و متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی باشیم.

در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، ضمن تصریح به حق سکوت متهم در برابر سؤالات پلیس یا مقام تحقیق، ماده ۶۳-۱ این قانون اعلام می‌نماید که افسر پلیس قضایی باید از ابتدای تحت‌نظر، حق متهم به سکوت یا پاسخ دادن به سؤالات آنها را به اطلاع او برساند و هیچ‌گونه استثنایی در این مورد در قانون فرانسه مشاهده نمی‌شود. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۲۷) حق سکوت متهم در آرای دیوان اروپایی حقوق بشر نیز به رسمیت شناخته شده و به لزوم اعمال حق عدم مشارکت در خود متهم ساختن در تمام دادرسی‌های کیفری تأکید شده است. (آشوری، ۱۳۹۸: ۱۶۷)

در حقوق امریکا اعلام داشتن حق سکوت برای متهم به رسمیت شناخته شده است و پلیس تکلیف دارد تا در ابتدای بازداشت متهم به وی اعلام کند حق دارد از ادای هرگونه مطلبی تا حضور وکیل مدافع خودداری نموده و از حق سکوت استفاده کند. (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۵۹) اصلحیه پنجم قانون اساسی امریکا مبتنی بر اصل نفی خوداتهامی است و یکی از اجزای مهم اعلامیه حقوق میراندا نیز، حق سکوت متهم پیش از تحقیق یا در طول بازجویی می‌باشد. (Hall, 2009: 406) بنابراین حق سکوت متهم قبل از آغاز بازجویی به وی اعلام و تفهیم می‌شود و چنانچه متهم قصد استفاده از حق سکوت را داشته باشد، هرگونه بازجویی در این شرایط، نقض حق سکوت وی محسوب می‌شود و این اظهارات نمی‌تواند در طی مراحل دادرسی مورد استفاده و استناد قرار بگیرد. (صالحی، ۱۳۹۹: ۱۹۰) بنابراین به نظر می‌رسد در حقوق امریکا که مبتنی بر نظام دادرسی اتهامی است، با وجود اصلحیه پنجم قانون اساسی و لزوم اعمال هشدار میراندا و در حقوق فرانسه با اصلاحات قانونی و تلاش در جهت ترافعی شدن مرحله پیش دادرسی، علاوه بر اینکه حق سکوت متهم به رسمیت شناخته شده، در تمام مواردی که متهم تحت نظر یا در بازداشت پلیسی قرار می‌گیرد، ضرورت دارد حق سکوت به او اعلام گردد، حال آنکه در حقوق ایران چنین تصریحی وجود ندارد و با استناد به ماده ۶ قانون آیین دادرسی کیفری می‌توان چنین تفسیری را برداشت نمود که البته در رویه قضایی مورد اقبال قرار نگرفته است.

۵.۳. حق بر شنیده شدن

تحت‌نظر گرفتن مظنون در حقوق ایران و فرانسه و بازداشت پلیسی در حقوق آمریکا، توسط ضابطان و افسران پلیس قضایی در شرایط خاص و بدون حکم قضایی صورت می‌پذیرد. منظور از حق بر شنیده شدن مظنون، این است که بلافاصله بعد از دستگیری، مظنون باید نزد یک مرجع قضایی بی‌طرف حاضر شود تا اظهارات وی شنیده شود و درخصوص قانونی یا غیر قانونی بودن تحت‌نظر یا بازداشت پلیسی اظهارنظر گردد. (Roggeri, 2017:68) بدین ترتیب و بر این مبنا که در اصل توافعی مظنون و متهم باید امکان اطلاع از ادله و نتایج تحقیقات را داشته باشند، در مرحله تحت‌نظر یا بازداشت پلیسی، مظنون پس از اطلاع از ادله دستگیری باید بتواند آنها را نزد یک مقام قضایی مورد مناقشه و اعتراض قرار داده و در خصوص غیر قانونی بودن بازداشت از خود دفاع کند. در حقیقت، تحقق اصل توافعی در مرحله تحت نظر متوقف بر امکان شنیده شدن صدای مظنون توسط یک قاضی بی‌طرف می‌باشد تا قسمت اول اصل توافعی یعنی حق بر اطلاع و آگاهی از ادله و حقوق قانونی، در این قسمت دوم کامل شود.

بند ۳ ماده ۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز به این موضوع اشاره نموده تا در سریع‌ترین زمان ممکن، بررسی قضایی قانونی بودن دستگیری و بازداشت صورت پذیرد. (تدین، ۱۳۹۴: ۱۱۹). اصل ۳۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز از لزوم حضور شخص دستگیر شده ظرف ۲۴ ساعت نزد مقام قضایی یاد کرده است. قانون آیین دادرسی کیفری در مواد ۴۶ و ۴۷ و ۴۹ و البته با ابهاماتی، لزوم اعلام مراتب و مشخصات شخص دستگیر شده ظرف مدت یک ساعت به دادستان (آشوری، ۱۳۹۷: ۲۵۳) و معرفی فرد تحت نظر طی ۲۴ ساعت به مقام قضایی که همان مقامات دادرسی هستند، را مورد حکم قرار داده است. لازم است توجه شود، حضور فوری و بلافاصله فرد تحت نظر نزد مقام قضایی ضرورت دارد و نباید آن را به ساعات پایانی ۲۴ ساعت محول کرد، هر چند در عمل به جهت حضور قضات کشیک در ساعات خاص، این امر با محدودیت مواجه است.

قانون‌گذار فرانسه با توجه به تصریح بند ۳ ماده ۵ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، مبنی بر حضور بلافاصله فرد دستگیر شده نزد مقام قضایی، در ماده ۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری، افسر پلیس قضایی را موظف نموده تا از لحظه شروع تحت نظر، مراتب را به همراه دلایل توجیهی آن و ماهیت جرم ارتكابی به دادستان جمهوری اطلاع دهد. (آشوری و سپهری، ۱۳۹۲: ۹) همچنین تأسیس نهادهای بنام قاضی آزادی‌ها و بازداشت در حقوق فرانسه که مستقل از دادسرا است، شرایط رعایت اصل توافعی را در این خصوص به نحو مناسب‌تری فراهم نموده است.

در حقوق آمریکا و براساس اصلاحیه چهارم قانون اساسی و قواعد منبعث از آن در رویه قضایی، افسران پلیس باید شرایط حضور سریع بازداشت شدگان را نزد مقام قضایی فراهم سازند. (Hall, 2009: 435) در ماده ۵ اصول دادرسی کیفری فدرال آمریکا نیز به لزوم حضور بدون تأخیر ضروری شخص بازداشت شده نزد مقام قضایی تأکید شده است. لذا باید بازداشت شده را ظرف ۲۴ ساعت و بدون تأخیر نزد نزدیک‌ترین دادگاه بخش حاضر نماید تا در موارد دستگیری بدون حکم قضایی، احراز دلیل موجه جهت بازداشت صورت پذیرد. (کوشکی و سهیل مقدم، ۱۳۹۵: ۱۹۷) براساس پرونده ریورساید علیه مک لاگلین در سال ۱۹۹۱ دیوان عالی ایالات متحده بر حضور بدون تأخیر و احراز دلیل موجه در مورد کسانی که بدون حکم قضایی بازداشت شده‌اند، تأکید ورزید. (Hall, 2009, 486) البته این موضوع در قانون میهن‌پرستی آمریکا و در جرایم امنیتی و تروریستی با محدودیت جدی مواجه شده است تا جایی که به وسیله مصوبات کمیسیون‌های نظامی آمریکا پس از حملات ۱۱ سپتامبر، افراد زیادی به‌طور مخفیانه دستگیر شده و از حضور نزد مقام قضایی و سایر حقوق قانونی خود برای مدت‌های طولانی محروم بوده‌اند. (محسنی، ۱۳۹۱: ۱۹۵)

نتیجه‌گیری

از مقایسه نظام دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا درخصوص تحقق اصل توافعی در مرحله تحت‌نظر، می‌توان به نتایج زیر دست یافت:

هرچند نظام‌های دادرسی کیفری فرانسه و آمریکا به‌طور صریح از اصل توافعی نام برده‌اند، ولی در حقوق ایران چنین تصریحی وجود ندارد، ولی از مفاد قوانین و مقررات دادرسی کیفری، می‌توان اصل توافعی را به‌عنوان یکی از اصول بنیادین دادرسی کیفری که فقدان آن موجب زوال تحقق یک دادرسی عادلانه و منصفانه خواهد شد، استنباط کرد، هرچند باید اذعان داشت در ایران اصل توافعی به‌صورت نسبی رعایت شده است.

نظام دادرسی کیفری آمریکا با توجه به تعلق به خانواده کامن لا و حاکمیت سیستم اتهامی، به نحو گسترده‌تری جلوه‌های اصل توافعی را در خود جای داده است. در حقوق فرانسه به‌صورت کامل‌تر و به نسبت پایین‌تر در حقوق ایران نیز، حرکت به سوی تحقق ویژگی‌های دادرسی اتهامی در مرحله تحقیقات مقدماتی مشهود است.

مرحله تحت‌نظر در حقوق ایران و فرانسه یا بازداشت پلیسی در حقوق آمریکا، به‌عنوان یکی از مراحل مهم فرایند کیفری که برای اولین بار مظنون به ارتکاب جرم را با دستگاه عدالت کیفری مواجه می‌سازد، حایز اهمیت فراوان است و ایجاد نهادهای نظارتی و مقررات شفاف و بدون ابهام، از نقض حقوق مظنونان در این مرحله جلوگیری خواهد کرد. حقوق فرانسه که تحت‌نظر از لحاظ

مدت، شرایط و آثار آن در جرایم عادی و جرایم خشونت‌بار، امنیتی و تروریستی را تفکیک و با پیش‌بینی یک دادرسی کیفری افتراقی، مقررات مختلفی در این خصوص پیش‌بینی نموده، شرایط مطلوب‌تری دارد. در حقوق ایران، فقدان دادرسی کیفری افتراقی در مرحله تحت‌نظر خودنمایی می‌کند و جا دارد در شرایط و مدت تحت‌نظر تدابیری در این خصوص اندیشیده شود. استفاده از عنوان مظنون بجای متهم در این مرحله توسط قانون‌گذار ایران ضرورت دارد. بازداشت پلیسی در آمریکا، اگر مفاد قانون میهن‌پرستی در جرایم امنیتی و تروریستی را کنار بگذاریم، با توجه به سیستم ایالتی و فدرال آن، شرایط مناسبی را تجربه می‌کند.

حق بر آگاهی و اطلاع از موضوع اتهام و حقوق دفاعی، به‌عنوان مقدمه و زیربنای اصل توافعی، ناظر بر اطلاع و آگاهی مظنون از حقوق قانونی خود و موضوع اتهام و ادله آن می‌باشد که در رویه قضایی آمریکا، با توجه به آنچه هشدار یا اعلامیه میراندا خوانده می‌شود، به نظر می‌رسد به نحو مناسب‌تر و کامل‌تری نسبت به حقوق فرانسه و ایران به رسمیت شناخته شده است. در نظام حقوقی فرانسه نیز الهام از مفاد کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و امکان شکایت افراد به دیوان اروپایی حقوق بشر در استراسبورگ شرایط را برای رعایت اصل توافعی مهیا ساخته است.

در نظام دادرسی کیفری ایران، هر چند نوآوری‌های قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ در این خصوص حایز اهمیت است، اما به نظر می‌رسد زیر ساخت‌های کافی از نظر نیروی انسانی و تخصص و تجربه کافی با توجه به وظایف دوگانه نیروی انتظامی و فقدان پلیس قضایی تخصصی وجود ندارد و اجرای این مهم را با چالش مواجه ساخته است.

یکی از مقدمات تحقق حق بر آگاهی و اطلاع مظنون از موضوع اتهام و حقوق دفاعی، در مورد مظنون دارای تابعیت بیگانه، حق استفاده از مترجم است که در هر سه نظام دادرسی مورد مطالعه به رسمیت شناخته شده است.

حق بر استفاده از معاضدت وکیل در مرحله تحت‌نظر در هر سه نظام دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا به رسمیت شناخته شده است. در نظام دادرسی کیفری فرانسه با توجه به رویکرد افتراقی قانون‌گذار فرانسوی، می‌توان ملاقات با وکیل را برای مظنون جرایم خشونت‌بار، امنیتی و تروریستی به تأخیر انداخت. در حقوق ایران که از فقدان دادرسی افتراقی در مرحله تحت‌نظر و تحقیقات مقدماتی رنج می‌برد، محدودیت بلاوجه تبصره ماده ۴۸ در گروه وسیعی از جرایم، حق انتخاب آزادانه وکیل را تحت تأثیر قرار داده و از این حیث اصل توافعی را نقض نموده است.

در حقوق آمریکا، محدودیت‌های وکیل در جرایم تروریستی و امنیتی، امتیاز منفی در تحقق اصل توافعی محسوب می‌شود. نحوه حضور و مداخله وکیل در مرحله تحت‌نظر نیز در ایران مبهم است، حال آنکه امکان حضور فعال با حق دسترسی به اوراق و محتویات پرونده در فرانسه و آمریکا

وجود دارد. زیرساخت‌های لازم برای حضور وکیل یا مشاور از ابتدای تحت نظر قرار گرفتن مظنون در ایران پیش‌بینی نشده است، در حالی که امکان تماس با کانون وکلای محل و تعیین وکیل تسخیری در آمریکا و فرانسه پیش‌بینی شده است. پیشنهاد کاربردی در این حوزه استفاده از وکلا و یا فارغ‌التحصیلان حقوق با طی دوره‌های خاص آموزشی به صورت حضور ثابت در کلانتری‌ها و مراکز پلیسی جهت ملاقات با افراد تحت نظر می‌باشد.

حق سکوت مظنون در مرحله تحت نظر و در مواجهه با سؤالات ضابطان به طور صریح در حقوق ایران پیش‌بینی نشده است و با توسل به مواد ۶۱ و ۱۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، می‌توان آن را به مرحله تحت نظر تسری داد. در خصوص لزوم اعلام حق سکوت به مظنون هم قانون ساکت است و با استفاده از نقش اصول راهبردی آیین دادرسی کیفری و ماده ۶ قانون، می‌توان لزوم اعلام این حق به مظنون را به عنوان یکی از حقوق وی در فرایند دادرسی کیفری که به موجب ماده ۶ قانون باید از آنها آگاه شود، در نظر داشت. در حقوق فرانسه و آمریکا به نحو مطلوب تری نسبت به حقوق ایران، حق سکوت مظنون و لزوم اعلام این حق به او از طرف پلیس در ابتدای تحت نظر قرار گرفتن یا بازداشت پلیسی مورد تأکید قرار گرفته است.

حق بر شنیده شدن به معنای لزوم حضور فوری و سریع فرد تحت نظر یا تحت بازداشت پلیسی در حقوق ایران، فرانسه و آمریکا پیش‌بینی شده است. در فرانسه با پیش‌بینی قاضی آزادی‌ها و بازداشت که مستقل از دادسرا است و در آمریکا با توجه به سیستم خاص کامن لا در استقلال پلیس، دادسرا و مقامات قضایی، بنظر می‌رسد این حق به نحو مناسب تری تأمین شده است. در ایران حضور مظنون نزد دادستان یا بازپرس که از قضات دادسرا هستند و عدم پیش‌بینی نهادی مثل قاضی آزادی‌ها و بازداشت در حقوق فرانسه در این خصوص، می‌تواند تحقق اصل ترافعی را زیر سؤال ببرد.

منابع

- آشوری، محمد. (۱۳۹۷). آیین دادرسی کیفری. جلد اول، ویراست ششم، تهران: سمت.
- آشوری، محمد؛ سپهری، روح‌الله. (۱۳۹۲). «بررسی تطبیقی مرحله تحت نظر در آیین دادرسی کیفری ایران و فرانسه». آموزه‌های حقوق کیفری، شماره ۶، صص. ۳۱-۳.
- افراسیابی، علی؛ علایی، حسین. (۱۳۹۸). «استقلال نهاد کشف جرم در نظام رسیدگی کیفری ایران». فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال ۲۱، شماره ۳، صص. ۲۱۰-۲۳۷.

ابراهیمی، شهرام؛ القاصی‌مهر، علی؛ جانی‌پور، علی. (۱۳۹۷). «مطالعه تطبیقی کنترل تحت نظرگاه پلیسی در حقوق ایران و فرانسه». فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال ۲۰، شماره ۱، صص. ۱-۱۶.

باقری نژاد، زینب. (۱۳۹۴). اصول آیین دادرسی کیفری. تهران: خرسندی.
 پرادل، ژان. (۱۳۹۵). «درآمدی بر آیین دادرسی کیفری تطبیقی». ترجمه محمدمهدی ساقیان، دایره‌المعارف علوم جنایی. کتاب دوم. تهران: میزان، صص. ۵۷۱-۵۸۰.

پرادل، ژان؛ کورسنتز، گئرت؛ فرملن، گرت. (۱۳۹۳). حقوق کیفری شورای اروپا. ترجمه محمد آشوری. تهران: خرسندی.

تدین، عباس. (۱۳۹۴). ترجمه قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، چاپ دوم، معاونت حقوقی قوه قضائیه. تهران: خرسندی.

تدین، عباس. (۱۳۹۵). «حقوق اشخاص تحت بازداشت از منظر قانون آیین دادرسی کیفری ایران و مقررات دیوان کیفری بین‌المللی». دایره‌المعارف علوم جنایی، علوم جنایی حقوقی، کتاب سوم، تهران: میزان، صص. ۱۱۳-۱۲۹.

توجهی، عبدالعلی؛ کوره‌پز، حسین‌محمد. (۱۳۹۸). «گونه‌شناسی محدودیت‌های حق دسترسی به وکیل در جرایم امنیتی با تأکید بر مرحله پیش دادرسی». پژوهش حقوق کیفری، سال ۷، شماره ۲۷، صص. ۷۵-۱۰۸.

حبیب زاده، محمدجعفر؛ صادقی، ولی‌الله. (۱۳۹۵). «شناسایی و مدیریت حق سکوت متهم». مجله حقوقی دادگستری، سال ۸۰، شماره ۹۵، صص. ۶۷-۸۸.

حیدری، سیروس. (۱۳۸۹). «اصل تناظر در فرانسه و کامن لا». مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره دوم، شماره ۱، صص. ۱۲۳-۱۵۸.

خالقی، علی. (۱۳۹۴). آیین دادرسی کیفری. جلد اول، چاپ ۲۷، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش.

خالقی، علی. (۱۳۹۴). نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوق شهر دانش.

خالقی، علی. (۱۳۹۵). «حق بر انتخاب وکیل» دایره‌المعارف علوم جنایی، علوم جنایی حقوقی، کتاب سوم، تهران: میزان، صص. ۱۳۰-۱۴۲.

دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۲). لغت‌نامه، جلد چهارم، چاپ اول از دوره جدید، تهران: دانشگاه تهران.

رحمدل، منصور. (۱۳۸۵). «حق سکوت». **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۵۷-۵۶، صص ۱۸۵-۲۱۸.

رحمدل، منصور. (۱۳۹۴). **آیین دادرسی کیفری**. جلد دوم، چاپ دوم، تهران: دادگستر.
 زراعت، عباس؛ اشرافی، محمود. (۱۳۹۷). «اصل توافعی بودن محاکمات کیفری در حقوق ایران». **مجله حقوقی دادگستری**، سال ۸۲، شماره ۱۰۱، صص. ۳۵-۱۱.
 ساقیان، محمدمهدی. (۱۳۸۵). «اصل برابری سلاح‌ها در فرآیند کیفری (با تکیه بر حقوق ایران و فرانسه)». **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۵۶ و ۵۷، صص. ۷۹-۱۱۰.
 ساقیان، محمدمهدی. (۱۳۹۳). «تحولات حق متهم بر داشتن وکیل در مرحله تحت‌نظر در حقوق فرانسه و ایران». **مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی**، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۱۰۳-۱۱۸.

ساقیان، محمد مهدی. (۱۳۹۳). «تقویت حقوق و آزادی‌های متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲». **پژوهش حقوق کیفری**، سال دوم، شماره ششم، بهار ۱۳۹۳، صص. ۱۱۳-۱۳۶.

ساقیان، محمدمهدی. (۱۳۹۵). **تقریرات درس آیین دادرسی کیفری تطبیقی**. دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی مشهد. نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵.

ساقیان، محمدمهدی. (۱۳۹۷). «رویکرد قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ به اصل توافعی بودن در مرحله پیش دادرسی». **دایره المعارف علوم جنایی، علوم جنایی حقوقی**، کتاب سوم، چاپ اول، تهران: میزان. صص. ۱۰-۲۵.

سهیل مقدم، سحر. (۱۳۹۵). **مطالعه تطبیقی حقوق متهم در مرحله تحقیقات پلیسی (الگوی دادرسی ایران و امریکا)**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. حقوق جزا و جرم‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبائی.

شمس، عبدالله. (۱۳۸۱). «اصل تناظر». **مجله تحقیقات حقوقی**، شماره ۳۶ و ۳۵، صص. ۵۹-۸۶.
 صالحی، جواد. (۱۳۹۹). «ارتباط حق سکوت متهم با اصل نفی خود اتهامی و ضمانت اجرای آن در حقوق کیفری ایران و رویه قضایی ایالات متحده». **مجله پژوهشهای حقوق جزا و جرم‌شناسی**، شماره ۱۵، صص. ۷-۳۰.

عمید، حسن. (۱۳۵۷). **فرهنگ عمید**، جلد اول، چاپ سیزدهم، تهران: امیرکبیر.

قاسمی مقدم، حسن. (۱۳۹۴). «تفہیم حقوق متہمان از سوی ضابطان دادگستری با تأکید بر قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲». *پژوهشنامہ حقوق کیفری*، سال ششم، دورہ دوم، صص. ۱۵۳-۱۲۹.

کوشکی، غلامحسین؛ سہیل مقدم، سحر. (۱۳۹۵). «مطالعہ تطبیقی حقوق شخص تحت نظر در نظام دادرسی کیفری ایران و آمریکا». *مجلہ حقوقی دادگستری*، سال ۸۰، شمارہ ۹۴، صص. ۲۱۵-۱۸۵.

محسنی، فرید. (۱۳۹۱). «تحولات کیفری در قانون میہن پرستی آمریکا». *فصلنامہ دیدگاہهای حقوق قضایی*، شمارہ ۶۰، صص. ۲۱۲-۱۷۹.

محمدی، شہرام؛ بیژنی میرزا، طیبہ. (۱۴۰۰). *ترافعی شدن آیین دادرسی کیفری*، تہران: مجد. معین، محمد. (۱۳۶۰). *فرہنگ فارسی*. جلد اول، چاپ چہارم، تہران: امیرکبیر.

موزن زادگان، حسنعلی؛ رضوی فرد، بہزاد؛ کوشکی، غلامحسین؛ ہاشمی، حمید. (۱۳۹۷). «تحدید حقوق متہمان جرایم تروریستی در تحقیقات پلیسی (با نگاہی بہ اسناد بین المللی و نظام‌های حقوقی ایالات متحدہ آمریکا و جمہوری اسلامی ایران)». *فصلنامہ پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی*، سال ۱۳، شمارہ اول، صص. ۶۳-۳۹.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۹۴). «آیین دادرسی کیفری: جدال قدرت - امنیت و حقوق - آزادی‌های فردی». *مجموعہ مقالات ہمایش قانون آیین دادرسی کیفری: بنیان‌ها، چالش‌ها و راهکارها*. تہران: دانشگاه شہید بہشتی.

نیوبور، دیوید دبلیو. (۱۳۸۹). *نظام عدالت کیفری و ساختار محاکم در آمریکا*. ترجمہ حمیدرضا قراگزلو. تہران: مجد.

Anthony D. Castberg. (2003). The Effective Administration of Police And Prosecution In The United States. Unafei Annual Report For 2001 and Resource Material Series, No 60.

Blackstock, J; Cape & Ed: Hodgson, Jacqueline & Ogorodova, Anna & Spronken, Taru & Vanderhallen, Meit. (2014). Inside Police Custody, Training Framework on the Provisions of Suspects Rights, United Kingdom: Cambridge Intersentia Ltd.

Del Carmen, Rolando. (2008). Criminal Procedure, Law and Practice. (8th Edition). Wadsworth Cengage Learning Publishing.

Hall, Daniel. (2011). Criminal Law and Procedure (5th Edition). Delmar Cengage Learning Publisher.

- Parker, Jennifer Elizabeth. (1996). "Constitutional Law - United States V. Goldberg: The Third Circuit's Nontraditiond Approoch to Waiver of the Sixth Amendment Right to Counsel. Villaniva University School of Law Digital Respository .
- Jackson, John. (2008). "Transnational Faces of Justice: Two Attempts to Build Common Standards Beyond National Boundaried in: Crime, Procedure and Evidence in Comparative and International Context". Essays in Honor of Professor Mirjan Damaska, Edited by John Jackson, Maximo Langer and Peter Tillers, Oregon, Hart Publishing. 212-236.
- Dhuart, Angelique. (2019). Le Principe du Contradictoire et Le Juge des Enfants, A L'epreuve de la Pratique. These pour obtenir le grade de docteur de l'universite de Strasbourg.
- Samaha, Joel. (2012). Criminal Procedure, New York: Wadsworth.
- Scheb, John M & John M Scheb II. (2012). Criminal Procedure (7th Edition). Wadsworth Cengage Learning Publishing.
- Shajeda, Akther & Binti Nordin, Rohaida. (2014). Equality of Arms: A Fundamental Principle of Fair Trial Guarantee Developed by International and Regional Human Rights Instruments, Legal Network Series 1.148-164.
- Ruggeri, Stefano. (2017). Audi Alteram Partem in Criminal Proceeding, Toward a Participatory Understanding of Criminal Justice in Europe and Latin America. Springer International Publishing.
- Rogers, Richard & Harrison, Kimberly S & Shuman, Daniel w & Sewell, Kenneth w & Hazelwood, Lisa L. (2006). An Analysis of Miranda Warning and Waivers: Comprehension and Coverage. American Psychology-Law Society, Division 41.

روش استناد به این مقاله:

ملازمیان، محمد مسعود؛ شیخ الاسلامی، عباس و آشوری، محمد و شایگان فرد، مجید (۱۴۰۲)، «رویکرد نظام‌های دادرسی کیفری ایران، فرانسه و آمریکا به اصل توافعی در مرحله تحت نظر»، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۴، پیاپی ۲۷، صص. ۲۴۸-۲۲۱.

DOI: 10.22124/jol.2023.20984.2224

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

